

מעמק בית שאן לעמק המעיינות

שינוי אדרת ושינוי קל גם בגברת... לא רק משנה מקום משנה מזל; גם שינוי שם תורם כנראה לעניין, ומועצה אזורית בית שאן החליטה למתג את עצמה בשם החדש והמגרה "עמק המעיינות", ולא בכדי.

ושביל מורידים מכאן למערת גדעון, לידה שלטי הסבר וכשיש מזל גם מים.

ברגל או בסוגי רכב שיושכרו גם במקום, ונקווה לטוב.

ב-1921, בראשית ההתיישבות בעמק, עלו כאן על הקרקע 70 מאנשי גדוד העבודה וגרו באוהלים. האזור היה מוצף ביצות והיו בו שרידי סכרים וטחנות קמח, שהונעו בכוח מי המעיין. בין השאר הם בנו סכר שיצר בריכה, והניעו בכוח המים בורסקייה (מפעל לעיבוד עורות). אחרי כשלושה חודשים הוקמה על תל שיחי חסן נקודה נוספת על שמו של יוסף טרומפלדור, שאליה נגיע בהמשך.

לפני כ-3,000 שנה, בתקופת השופט גדעון, ערב המלחמה במדיינים שפשטו בעמק,

נקודת המוצא שלנו היא צומת נבות בכביש 71. ניסע משם כשני ק"מ מזרחה, ונפנה ימינה בכביש הגישה לפי השילוט לגדעונה ולפארק הלאומי מעיין חרוד (הכניסה בתשלום). יש בו בריכת רחצה יפה, מדשאות ופינות מוצלות. נעלה בשביל לבית ולקבר של יהושע חנקין, גואל אדמות העמק ואשתו אולגה, ונעבור ליד אנדרטה לנופלי העמק במערכות ישראל, מעשה ידי הפסל פלומבו. בית חנקין שלא הספיק לשמש למגורים הוא מוזאון ולידו קבר בני הזוג שבפתחו שער ברזל מעוצב. לידו עמודים עם כתובות היסטוריות. **מדרגות**

אמנם נאמר על הגלבוש "הרי בגלבוש, אל טל ואל מטר עליכם", אבל הקללה לא תפסה את מרגלות ההר. שפע של מעיינות נובעים הנושקים להר מאפשרים לנו בין השאר טיולי מים רבים גם בעמק המעיינות וגם מערבה לו בתחום המועצה האזורית גלבוש. נתחיל במעיין חרוד והסחנה, מקווי המים הגדולים, ונמשיך למעיינות שחלקם נובעים ונאספים בבריכות קטנות כמו עין שוקק ועין מודע. האחרים נתפסו ומובלים בתעלות פתוחות של מים זורמים או מזינים פארק נופש. גם פני השטח הולכים ומשתנים בעמק המעיינות. דרכים שהכרנו נחסמות לטובת מערך דרכים חדש. לא עוד עם רכב פרטי לכל מקווה מים. הכול יאורגן כאן אחרת: כניסות ראשיות, טיול

עין שוקק. צילם: אורי דביר

פסיפס בית אלפא.

נחל עמל בתחום קיבוץ תל עמל. צילם: זוהר לפיד

של הדרך והנחל בעלי כנף רבים ליד בריכות הדגים הרבות שבעמק (מי שרוצה לחסוך לעצמו נסיעה בדרך עפר, יחזור לכביש 71, ייסע מזרחה עד כלא שטה, שם ייכנס בדרך דרומה שתיביא אותו עד לפנייה לתל יוסף הישנה). ניסע כ-5.5 ק"מ בכיוון כללי מזרחה כשמשמאל לנו (בצפון) נראים יישובי העמק עד לצומת ליד מאגר חגי, שם על דופן המאגר נבנתה נקודת תצפית לעמק (שמאלה מוליך כביש משובש עד למבנה כלא שטה ומתחבר עם כביש 71). ליד מאגר חגי נפנה ימינה (דרומה) וניסע כ-700 מ' עד לתחנה חקלאית, לדרך שמסומנת באדום. נפנה ימינה (מערבה), ואחרי כקילומטר נגיע לחורשה במקומה של תל יוסף הישנה. לידה נעצור ליד מבנה בטון עם חרכי ירי שהיה עמדה למסתור לעובדים. מאוחר יותר עברו גרעיני התיישבות למקומם הנוכחי - עין חרוד ותל יוסף מצפון לכביש העמק ולמרגלות גבעת קומי ובמדדונה. על התל ניצבת אנדרטת "אוהל אבות ויד לבנים" ועליה הכתובת: "באחת ידו עושה במלאכה ואחת מחזקת בשלח" לזכר הראשונים ולזכר הבנים שנפלו במערכות ישראל.

נחזור מזרחה עד למקום שפנינו בו לתל יוסף, ונמשיך כקילומטר בכביש ישן המסומן באדום לכיוון קיבוץ חפציבה. קצת לפני הקיבוץ נפנה ימינה לפי השילוט, ונעלה מעט עד לרחבת החניה. משם נלך מרחק קצר ברגל לשרידי המחצבה ששוקמה לתצוגה בידי רשות ניקוז הנחלים והמועצה לשימור אתרים ונחנכה לביקור מטיילים בחודש מרס 2009. במקום זה, שהוא תופעה גאולוגית מיוחדת בארץ, הפיקו שיש מעורק בהר, במערכת הפקה מעניינת הבנויה לגלים

תחנת הקמח בסחנה. צילם: זוהר לפיד

לספירה, זיהה בטעות את המקום כמקום הקרב בין דוד לגלית, אולי בגלל שמו הערבי של המעיין עין גילוד שקישרו אותו עם גלית. בקרב גילוד שנערך כאן ב-1260 מול המונגולים שפרצו לארץ, הכה אותם ביברס הממלוכי ועצר את התקדמותם. בשולי גדעונה, באגפה המזרחי, עולה דרך המביאה לבית הקברות של אנשי גדוד העבודה. בכניסה מוצבים לוחות בזלת עם כתובות היסטוריות.

נצא מגדעונה חזרה לכיוון כביש 71 שממנו באנו. כקילומטר לפני כביש 71 פונה ימינה דרך עפר משולטת המוליכה לאורכו של נחל חרוד בכיוון כללי מזרחה. תיארונו כבר דרך זו בטיול לאורכו של נחל חרוד, ונזכיר רק שבחורף נפגוש לאורכם

נערך כאן אולי המיין הראשון ליחידת לוחמים מובחרת. כוח האדם שעמד לרשותו של גדעון היה דל והוא ביקש לצאת לקרב רק עם הטובים שבהם. אחרי מיון ראשון נקט גדעון בשיטה מקורית שיש לה גרסאות ופירושים שונים. הוא נתן ללוחמים ללגום ממי המעיין ובחר 300 איש מתוכם, ככתוב בספר שופטים ז': "בשלוש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם", וכך נבחרה יחידת העלית. אחרי כ-3,000 שנה הזדהה סרן צירלס אורד וינגייט עם גדעון במלחמותיו והנהיג את "פלוגת האש" של "ההגנה" לתקיפת האויב בכוח קטן נבחר ומאומן היטב. הקשר של וינגייט אל גדעון הונצח בחורשה שנקראה על שמו, במורד הגלבוש, סמוך לאתר. הנוסע מבורדו, בן המאה הרביעית

וכבלים לניסור הסלע. שלטי הסבר מלווים את המסיירים. המחצבה נמצאת על מדרגה בה, ובשוליה הותקנה רחבת תצפית המשקיפה על העמק כולו.

כשנרד מהמחצבה נפנה ימינה וניסע לקיבוץ חפציבה, לבית הכנסת העתיק בית אלפא. חפציבה נושקת לבית אלפא ושרידי בית הכנסת העתיק נקראים כשם חורבה עתיקה סמוכה. באתר מקורה מוקרן סרטון מעניין בשלוש שפות, אך העיקר הוא רצפת הפסיפס שבה ציור גלגל המזלות מן המאה החמישית, מהתקופה הביזנטית. ליד הכניסה יש שתי כתובות המספרות מי הם אלה שעסקו בבנייה ובימי מי, ובפנים רצפת הפסיפס שבשוליה תיאור ארבע עונות השנה, סיפור עקדת יצחק וגלגל המזלות בעברית ובו תיאור המזלות השונים. ובמרכז, מה לו בבית כנסת, נראה אל השמש הליוס על מרכבה ותומה לארבעה סוסים.

מחפציבה נפנה ימינה לכביש 669 (דרומה-מזרחה), המוליך לבית שאן. נחלוף על פני קיבוץ בית אלפא, ובין סימני הק"מ 6-7 נפנה מזרחה וניכנס לגן השלושה הידוע אולי יותר בשמו הקודם - הסחנה. ליד הכניסה פונה שמאלה כביש לתחנת דלק ולגן גורו שבו בין השאר נוכל לראות מקרוב קנגורו, קואלה ואחדים מחברייהם שבאו מרחוק. בימים אלה נערכים כאמור שינויים

אי בסחנה. צילם: זוהר לפיד

ביעמק המעיינות". **הכניסה לגן השלושה משרתת גם את הכניסות למוזיאון לארכאולוגיה ים תיכונית הסמוך ולאתר חומה ומגדל, ובעתיד תהיה זו כנראה הכניסה הראשית למעיינות. "האשם" המרכזי לחגיגת המים כאן הוא נחל עמל (עאסי, בשמו הקודם, כשם המעיין שנבע בראשו) המושך את מימיו ממערב למזרח ומימיו זרמו לבריכת הסחנה ששינתה את שמה לבריכת עמל. הסחנה, מעיין קטן נוסף, ששמו היום מעיין חיים, נבע לא הרחק ושילח את מימיו לכאן. חום המים של הסחנה מתקרב ל - 30 מעלות (ומכאן גם שמו בערבית, סחנה פירושו בערבית חמה), והם נעימים לרחצה כל ימות השנה. האתר כולו נושא היום את השם גן השלושה, על שמם של חיים שטורמן, אהרון אטקין ודוד מוסינזון שסיירו באזור ב-15 בספטמבר 1938 ורכבם עלה על מוקש. בנוסף לשלושה שנהרגו, היו במכונית גם שוטר בריטי וקצין מחוז עפולה די"ר ברגמן שניצלו. היום גן השלושה שוקק חיים כל השנה. סכרים ששימשו להפעלת טחנות קמח וגשרוני אבן, מדשאות רחבות ומוצלות, מתקני גלישה למים ושירותים אחרים הפכוהו לאתר הומה אדם.**

מספרים שאחד מבעליה הקודמים של אחת הטחנות ברח מארצו מחד נקמת דם, התיישב כאן והתחרה במפעלי טחנות הקמח שבאזור. כדי להטריד את הלקוחות של מתחריו ולהוכיח אצל מי בטוח יותר...

היו בניו יורדים מדי לילה וגונבים את חמוריהם. זוהי אולי אחת הסיבות לכך שמגרש החניה של גן השלושה סגור בלילות.

מגן השלושה נחזור לכביש, נפנה שמאלה (מזרחה), נחלוף ליד סימן ק"מ 5 על פני דרך הפונה לתל זהרה ונמשיך עוד מעט עד לקיבוץ ניר דוד או תל עמל בשמו השני. תל עמל הוא ראשון ליישובי חומה ומגדל שסיפור יישוביהם מסופר באתר חומה ומגדל הסמוך. הקיבוץ נהנה ממי נחל עמל הזורמים בשטחו ומהווים פינת חמד. אפשר לגשת לחדרי האירוח של הקיבוץ, לשם מוליך הכביש שמאלה מהכניסה, לחלוף ליד חוות סוסים ובה מבנה קטן ששימש "סליק" - מחבוא לנשק בימי השלטון הבריטי, ולחצות על גבי גשר את נחל עמל. יופי של טיול קצר.

מתל עמל נמשיך כברת דרך קצרה עד למזלג כבישים: ימינה פונה הכביש ומוריד אותנו דרך שלוחות ורשפים לכביש 90, ומשם דרומה לעבר ירושלים ו... אילת. ליד ההתפצלות יורדת ימינה דרך לשמורת נחל הקיבוצים ומצפה השלושה (שם כבר חסומות לרכב חלק מהדרכים), משם דרכים למעיינות, תעלות מים ולעיין שוקק. אם פונים לעבר רשפים, מעט אחרי הקיבוץ, בין סימני

חשוב לדעת:

זכרו שאין מצילים בכל מקווי המים, והרחצה עלולה להיות מסוכנת! המספרים בסוגריים ליד השבילים מציינים את מספר המופעים גן במפות הטיולים וסימון השבילים. **סוג הטיול:** לכל רכב וברגל. **קושי:** קושי יחיד הוא להיפרד מפינות החמד הרטובות. **נקודת התחלה:** במפגש כביש 71 וכביש 675. **נקודת סיום:** ליד העיר בית שאן. **אורך המסלול:** כ-40 ק"מ, תלוי בכניסות לפינות השונות. **משך הטיול:** כמה זמן נוסעים כ-40 ק"מ? וכמה זמן מחפשים, חוזרים וחונים ליד המים? **עונה:** כל השנה. בקיץ חם כאן ולעתים חם מאוד, אבל במי המעיינות ננורחם... **מפה:** מפת טיולים וסימון שבילים מספר 3 - הגליל התחתון, העמקים והגלבע.

ק"מ 11-12, נמצא דרך המסומנת בכחול (3639), הפונה ימינה (לדרום-מערב) ובקצה שלה פנייה ימינה למאגר מים גדול - עין מודע, יופי של בריכה. כמו רוב המקומות הסמוכים למים, יש סיכוי שהמקום גדוש בכלי רכב ובמטיילים רבים. נחזור מעין מודע לצומת ליד עין קיבוצים ונפנה שם מזרחה בכביש המשנה את מספרו ל-6667. נעבור ליד קיבוץ מסילות, ליד פניות לאפיקו הישן של נחל עמל ולפינת חמד ליד גשר קנטרה. לבית שאן הסמוכה ולעתיקותיה שמור מקום נכבד במסלולי הטיול באזור כמו גם לשאר המעיינות בתחום "עמק המעיינות".

העמדה אל מול הגלבע. צילם: אורי דביר

קצת באיחור, אבל תודה.

צר לי, אך תוספת לכתבה על חורבת לוייה שכתבתי נשמטה מהחומר ששלחתי קודם לכן למערכת, והואיל ולהודות אף פעם לא מאוחר מדיי הרי היא לפניכם: ועיקר שכחתי:

בעוד הכתבה על חורבת בית לוייה ממתינה לדפוס, הזדמנתי פעם נוספת למקום בחברת ידידים. הפעם שיחק לנו מזלנו, ופגשנו את החופרים בעבודתם וגם את מנהל החפירות די"ר אורן גוטפלד ואת יעקב קלמן (שהיה בעוזרו בביקור קודם), העוסקים במלאכה מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים. קבלת הפנים הייתה לבבית, וקיבלנו הדרכה לאתרים שכבר ביקרנו בהם, גם הם באדיבות אנשי הצוות. הפעם גם קיבלנו חוברת נאה באנגלית על החפירות. החוברת - Gutfeld O. and Haber M., A Guide to Beit Loya (Lehi): An Archaeological Site in the Judean Lowland, Jerusalem 2009 (to Beit Loya (Lehi): An Archaeological Site in the Judean Lowland, Jerusalem 2009) סייעה בידי לשפר את אשר כתבתי על האתר, ועל כך נתונה להם תודתי. אורי דביר.

במוזיאון אצורים ומוצגים סיפורם של עמק חרוד, מתיישביו וגיבוריו בכל התקופות, סיפורה של משפחת שטורמן, מים וטבע בעמק, ארכיאולוגיה, הנצחה ותערוכות מתחלפות של אמנות ומדע

פתוח בימים א'-ה' מ- 15:00-08:00
שבת 11:00-15:00 שישי וערבי חג - בתיאום
כניסה מעין חרוד מאוחד

טל פון: 04-6486328
דוא"ל: shturman@en-harod.org

קיבוץ קטורה מציע טירותי תירות ואירוח רבים

- חדרי אירוח ברמה גבוהה לזוגות ולמשפחות
- סוירים מיוחדים בגן הבוטני הקסום של ד"ר סולוי חנים לאורחי חדרי האירוח
- מורי דרך מוסמכים, קרבה לפארק תמנע, לחי-בר ולאילת
- מתקני משחקים, מגרשי ספורט, בריכת שחייה בין היפות בארץ
- טיולי אופניים והשכרת אופני הרים
- ארוחות כשרות במקום, בשטח או ארוחות לטיולים
- בית קפה ייחודי עם מאפים ודברי אמנות תוצרת בית
- אינטרנט אלחוטי חינם לאורחינו

דוא"ל: kerenkolot@ketura.ardom.co.il
אתר: www.bed-breakfast-israel.com

קיבוץ קטורה: שילוב מושלם של שקט ושלוות המדבר עם אירוח מפנק

טל: 08-635-6658, פקס: 08-635-6659